

عنوان مقاله:

بازنمایی مفهوم ایران در عصر ایلخانی (بر اساس منظومه های تاریخی)

محل انتشار:

دوفصلنامه پژوهش های ایرانشناسی، دوره 10، شماره 2 (سال: 1399)

تعداد صفحات اصل مقاله: 23

نویسندگان:

مهشید گوهری کاخکی - دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

محمدجعفر یاحقی - استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

خلاصه مقاله:

پس از استقرار دولت ایلخانی بار دیگر نام ایران به عنوان سرزمینی دارای استقلال سیاسی و جغرافیایی احیا گردید و ایلخانان حاکمان سرزمین پهناور ایران از جیحون تا فرات خوانده شدند. در تاریخ های منتور و منظوم دوره ایلخانی نیز به این موضوع اشاره شده است. در این پژوهش چگونگی بازنمایی مفهوم ایران در منظومه های تاریخی مهم عصر ایلخانی، یعنی همایون نامه زجاجی، شهنامه چنگیزی، ظفرنامه مستوفی و شهنشاه نامه تبریزی بررسی شده است تا مشخص شود که شاعران این حماسه های تاریخی چقدر در راستای بازنمایی نام ایران گام برداشتند و چقدر کوشیدند تا قلمرو حکمرانی ایلخانان را ایران زمین بنامند و آن را با قلمرو پادشاهی ایران باستان منطبق سازند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که در این منظومه ها دو نگرش متفاوت نسبت به مقوله ایران وجود دارد: در شهنامه، ظفرنامه و شهنشاه نامه که در دربار ایلخانان مسلمان سروده شده، بارها قلمرو فرمانروایی ایلخانان، ایران و ایران زمین نامیده و حدود آن از جیحون تا روم و مصر ذکر شده است؛ همچنین حاکمان ایلخانی، شاهانی ایرانی پاسدار مرزهای ایران زمین معرفی شدند؛ اما در همایون نامه کمتر چنین نمونه هایی دیده می شود. به نظر می رسد که مهم ترین دلیل رویکرد متفاوت همایون نامه این است که این منظومه در اوایل شکل گیری دولت ایلخانی سروده شده است؛ زمانی که هنوز به مفهوم ایران و هویت ایرانی کمتر توجه می شد؛ اما سرایش سه منظومه دیگر در دوره ثبات و اقتدار ایلخانان انجام شده است. دیدگاه های شخصی شاعران نیز در این رویکرد موثر است، هدف اصلی زجاجی روایت کردن تاریخ اسلام بوده است، بدون اینکه دغدغه پرداختن به تاریخ ایران و هویت ایرانی را داشته باشد؛ اما کاشانی و به ویژه مستوفی و تبریزی دیدگاه ایران گرایانه خود را در تفسیر حوادث تاریخی دخالت دادند. وجود دو رویکرد متفاوت و معنادار در این آثار نشان می دهد که شاعران آگاهانه و هدفمند به کاربرد نام ایران و ایران زمین در آثار خود توجه داشتند؛ علاوه بر این ثابت می شود که در دوره تثبیت حکومت ایلخانی، بار دیگر ایران زمین به عنوان سرزمینی مستقل با مرزهای جغرافیایی معین شناخته می شده است که پادشاهان وظیفه خود می دانستند تا از آن در برابر دشمنان متجاوز دفاع کنند.

کلمات کلیدی:

ایران زمین، ایلخانان، همایون نامه، شهنامه چنگیزی، ظفرنامه مستوفی، شهنشاه نامه تبریزی

لینک ثابت مقاله در پایگاه سیویلیکا:

<https://civilica.com/doc/1211616>

